

ט"ו בטבת התשפ"ו, 5.1.2026

בס"ד

לכבוד חברי וועדת החוקה, חוק ומשפט

נייר עמדה בעניין הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (בוררות), התשפ"ה-2025

לקראת דיון בוועדה - 6.1.26

במהלך דיוני הוועדה נשמעו הסתייגויות רבות מהצעת החוק, חלקן עקרוניות וחלקן מעשיות. התנגדותנו העקרונית להצעה בעינה עומדת, אולם כעת נבקש להתמקד בכך שבעינינו אין ספק שמדובר בהצעה תקציבית, ושהדיון בנושא זה לא זכה להעמקה הראויה לו. הגידול בפעילות בתי הדין צפוי להוסיף על מערכת עמוסה ממילא עומס שלא יהיה אפשר להתמודד איתו אלא באמצעות תוספת תקציב, או לחלופין באמצעות פגיעה במתדיינים בבתי הדין הרבניים. אפשרות שלישית אינה קיימת.

בדיון האחרון טען יו"ר הוועדה כי אין צורך בהוספת תקציב משום שהחוק אינו מחייב את בתי הדין לדון בתיקי הבוררות שיגיעו בפניהם, אלא אך קובע שהם "רשאים" לעשות זאת. אולם גם טענה זאת היא טענה קשה. מעבר לעובדה שניסיונו בבית הדין מלמד שמאוד לא סביר שהם יבחרו להימנע מלקבל על עצמם תיקים, כלל לא ברור שהם אכן יהיו רשאים לעשות זאת, כפי שלכאורה קובע החוק.

מצב שבו ערכאת שיפוט מקבלת סמכות לדון בנושאים מסוימים, אך אינה חייבת לעשות זאת, הוא מצב חריג שקשה למצוא לו מקבילות. הסמכות הרגילה של ערכאת שיפוט לדון מחייבת אותה לדון בתיקים שהיא מוסמכת לדון בהם. כך למשל נקבע בבג"ץ 5376/08: "... העיקרון הרחב, החל על כל ערכאה שיפוטית באשר היא, אשר על פיו, משמוגש הליך שיפוטי בפני ערכאת שיפוט מוסמכת, מוטלת עליה חובה לדון ולהכריע בו." והמקורות לכך עוד רבים.

גם אם נטען שהצעת החוק יוצרת מקרה מיוחד משום שהיא קובעת במפורש שהערכאה רשאית לדון ואינה חייבת לעשות זאת, עלינו לבדוק אם רשות מרשויות המדינה המוסמכת לתת שירותים לאזרח, והמפעילה סמכות זאת, אכן רשאית להימנע מכך על פי שיקול דעתה המוחלט.

אין ספק כי כמו כל פעולותיה של רשות, עליה להעניק שירות באופן שוויוני שאינו מפלה. בבג"ץ 637/89 "חוקה למדינת ישראל" נ' שר האוצר, מו(1) 191 נדון מצב דומה לזה שהצעת החוק מבקשת לקבוע: מצב שבו החוק אינו מעניק זכות לאזרח, אלא מעניק סמכות לרשות להעניק זכות על פי שיקול דעתה. פסק הדין קובע ששיקול דעת זה יוצר מיתחם של אפשרויות סבירות. במסגרתן של אלה קובעת הרשות השלטונית מדיניות, לפיה היא מעניקה טובת הנאה לאחדים ונמנעת מלהעניק את אותה טובת ההנאה לאחרים.

פסק הדין קובע כי במצב כזה יש לבחון אם טעמי ההבחנה בין מי שזוכה לקבל את השירות למי שאינו זוכה, הם טעמים מפלים. אם הרשות השלטונית קבעה מדיניות, לפיה אחרים זכאים לטובת הנאה, ופלוני דומה לאותם אחרים, גם פלוני זכאי להיכלל במסגרת מדיניות זו. אם תחליט הרשות החלטה מפלה, דינה של החלטה זאת להתבטל, ותחתיה חייבת לבוא החלטה המשווה את פלוני ואת האחרים.

האם מתן שירות רק לאזרחים מסוימים משיקולי עומס או היעדר תקציב הוא מדיניות מפלה? בבג"ץ 5496/97 מרדי נ' שר החלקאות, פ"ד נה(4) 540 נדון מצב שבו משרד החקלאות פרסם תוכנית למתן מענקים לחקלאים העוסקים בגידול פרחים, אולם בטרם הגיע המועד האחרון להגשת בקשות למענק, התברר כי היקף בקשות הסיוע שהוגשו עולה בהרבה על התקציב שנקבע לסעיף הוצאות זה. על כן החליט המשרד לשנות את התנאים למתן המענקים שטרם אושרו במועד ההחלטה. בית המשפט פסל את החלטת השינוי בשל הפגיעה באינטרס ההסתמכות של העותרים.

אומנם המצבים אינם זהים לחלוטין, אולם אינטרס ההסתמכות ללא ספק קיים גם בענייננו. מרגע שפותחים בתי הדין הרבניים את שעריהם בפני המעוניינים בבוררות, מדובר בטובת הנאה שמוצעת לכל אזרח העומד בתנאי החוק. סירוב לתת שירות לחלק ממבקשי השירות, בלי שיש לכך נימוק ענייני הקשור לבקשה עצמה, אלא אך נימוקים הקשורים למצב בבית הדין באותו זמן, הוא סירוב הפוגע באינטרס ההסתמכות ויוצר מצב מפלה ואסור.

לסיכום, היתלות בלשון "רשאי" שבהצעת החוק אינה פותרת את הבעיה, משום שהיא סומכת על כך שבית הדין יגדיר מדיניות בעייתית - מדיניות לא שוויונית ולא שקופה שבה חלק מהאזרחים זוכים לקבל שירות ואחרים לא, בלא הבחנה עניינית. על כן שבנו לנקודת ההתחלה. העברת החוק בלא תקציב מתאים תוביל בהכרח לפגיעה במתדיינים - להפליה במתן השירות למתדייני הבוררות, או גרוע מכך לעינוי דין נוסף שיעברו המתדיינים שנאלצים להגיע לבתי הדין כבר היום.

אנו שבות ומפצירות בוועדה לבחון שוב את השאלה אם מדובר בהצעת חוק תקציבית.

בברכה,

עו"ד מאור אלבק	עו"ד ורד בר
ארגון מתיירות	מרכז רקמן